

Når pasienten **ikke** ønsker hjelp

Helsetjenester kan bare gis til pasienter som samtykker til å få slik hjelp. Retten til å bestemme selv kan imidlertid falle bort dersom pasienten ikke er samtykkekompetent.

Det er den som yter helsehjelp som må vurdere om pasienten er samtykkekompetent. I denne saken kom Statens helsetilsyn til at kommunen hadde forsømt sin plikt til å vurdere om de aktuelle pasientene var samtykkekompetente. Tilsynssaken er et eksempel på at respekten for pasientenes selvbestemmelsesrett førte til omsorgssvikt overfor pasientene.

Det ble opprettet tilsynssak etter at to eldre pasienter på kort tid ble funnet døde i samme kommune. Begge var sterkt hjelpetrengende og var tilbudt tjenester fra bydelen, men nektet å ta imot hjelp. Den ene pasienten mottok hjemmesykepleie på grunn av alvorlig demens og flere andre lidelser. Hun hadde behov for døgnskonto-nuerlig tilsyn, men hun ville ikke på sykehjem. Hun ble henvist til fastlegen for vurdering av sin samtykkekompetanse. Fastlegen var imidlertid langtidssykemeldt, og utredning ble ikke gjort. Fem måneder etter ble kvinnen funnet død.

Den andre pasienten hadde fått hjemmetjenester fra kommunen i lang tid, og det var sterk mistanke om at hun var dement. Pasienten motsatte seg hjelp og åpnet sjelden døren for hjemmetjenesten. Noen måneder før hun døde varslet pårørende om markant forverring av hennes tilstand. Hun hadde mistet tidsperspektivet, kjente ikke sine nærmeste og hadde forandret seg til det ugjenkjennelige. Kommunen vurderte demensutredning på sykehus

som praktisk umulig, og henviste henne til fastlegen. Hun møtte ikke hos fastlegen, og ble funnet død tre måneder senere.

Hovedregelen i norsk helserett er at helsehjelp bare kan gis til personer som samtykker til det. Pasienter har altså rett til å bestemme selv om de vil motta helsetjenester. Pasientens selvbestemmelsesrett er heller ikke begrenset til fornuftige og rasjonelle avgjørelser. Selv om helsetjenesten vurderer at pasientens valg om å nekte helsehjelp er ufornuftig, eller til og med medisinsk uforsvarlig, så må helsetjenesten respektere pasientens valg. Dette gjelder så lenge pasienten er samtykkekompetent.

Lovgivningen bestemmer imidlertid at pasientens samtykkekompetanse kan falle bort, helt eller delvis, dersom pasienten på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, senil demens eller psykisk utviklingshemming, åpenbart ikke er i stand til å forstå hva

samtykket gjelder.

De som for eksempel lider av demens har ofte manglende dømmekraft og innsikt i egen sykdom, og kan forkomme uten hjelp.

Det er den som yter helsehjelp som har plikt til å avgjøre om pasienten er samtykkekompe-

tent, eller denne må anses å være falt bort på grunn av for eksempel demenssykdom. Formålet med reglene er å sikre at personer som motsetter seg hjelp, men ikke lenger er samtykkekompetente, skal få nødvendig helsehjelp for å hindre vesentlig helseskade. Det forutsettes også i lovgivningen en adgang til å kunne

bruke tvang for å få gitt helsehjelpen. Før det iverksettes tvangstiltak, skal det gjøres forsøk på tillitskapende aktivitet og samarbeid med pårørende

Det kan være vanskelig å vurdere om en pasient fortsatt er samtykkekompetent, særlig når pasienten motsetter seg hjelp. Samtykkekompetansen er heller ingen absolutt størrelse. I mange tilfeller tapes samtykkekompetansen gradvis som ledd i sykdomsutviklingen. Dette fritar likevel ikke tjenesteyter fra den rettslige plikten til å vurdere om pasienter er samtykkekompetente, og denne vurderingen må gjøres fortløpende.

Statens helsetilsyn konkluderte i denne saken med at kommunen hadde en rettslig plikt til å iverksette nødvendige tiltak for å utrede og vurdere disse pasientenes samtykkekompetanse. Plikten oppsto da kommunen fikk informasjon om at det var oppstått en markant forverring av pasientenes tilstand.

I tilsynssaken hadde ikke kommunen dokumentert at det var gjort forsøk på tillitskapende aktivitet, samarbeid med pårørende, eller andre tiltak for å utrede pasientenes samtykkekompetanse. Vi konkluderte derfor med at det forelå brudd på helselovgivningen.

Statens helsetilsyn mente kommunens brudd på helselovgivningen var så alvorlig at vi politianmeldte kommunen. Kommunen fikk et forelegg på kr. 500.000,-. Kommunen har nektet å vedta forelegget og saken er brakt inn for domstolene. Det foreligger ikke dom i saken på nåværende tidspunkt.

” Begge var sterkt hjelpetrengende og var tilbudt tjenester fra bydelen, men nektet å ta i mot hjelp ”